

zich nemen een goedkoope verzekering, tegen het onbegrensde risico, dat zij overeenkomstig het Grondverdrag economische en financieele sancties zullen moeten toepassen. Het plan geeft nieuwe mogelijkheden tot handhaving van den vrede. Reden, waarom het den vollen steun verdient, van elken staat, welke bij het handhaven van den vrede belang heeft. Walre de Bordes.

## DE STRIJD OM DE GRONDSLAGEN VAN HET VOLKEN- RECHT.

Wie de internationale vredesgedachte wil dienen ontkomt niet aan een stellingkeuze tegenover de grondslagen van het volkenrecht. Een platvloersch „pacifisme quand même” bezit geen geestelijken wortel en mist reeds daardoor de ideëele groei- en spankracht zonder welke nog nimmer een beweging in de wereldgeschiedenis vruchten heeft kunnen dragen.

De vredesgedachte moet de conscientie der volkeren beroeren en daarom verschijnt ze als door een innerlijke noodwendigheid in tweelingsbond met de rechtsgedachte.

Juist daarom levert de belangwekkende ontwikkeling, die in de laatste decennien de theorie van het volkenrecht doet zien, een niet geheel onbetrouwbaren waardemeter voor de ontwikkeling van de vredesgedachte zelve. Want achter alle zelfs schijnbaar neutrale rechtstheorie schuilt een politisch motief en dit politisch motief op zijn beurt, hoezeer in laatste instantie afhankelijk van levens- en wereldbeschouwing, put zijn concreetheid, zijn levensvolheid uit zijn onverbrekelijken samenhang met de historische ontwikkeling.

Wil men de ontwikkeling van de theorie in zake de grondslagen van het volkenrecht in onze eeuw, met name na den wereldoorlog vergelijken met die in de 19e eeuw, dan moet men bij de bonte geschakeerdheid van het beeld, noodgedrongen zijn toevlucht nemen tot een vrij ruwe karakterschets van de groote *ontwikkelingstendenzen*, die op dit gebied zijn waar te nemen.

Wil men die schets in een paar simpele woorden samenvatten, dan zou men kunnen spreken van een geleidelijke terugdringing in onze eeuw van een gedachte, die in de volkenrechtstheorie der 19e eeuw een overheerschende plaats innam, die der *staatssouvereiniteit*.

Dat verschijnsel is zeker niet tot de volkenrechtstheorie beperkt gebleven. Ik behoef in dit verband slechts de nieuwere ontwikkeling

van de theorie der rechtsbronnen aan te stippen, den geconcentreerden aanval op de leer, dat de staatswil, belichaamd in de *wet*, de bron is van alle geldend recht, om de waarheid dezer bewering te staven.

Zeker, ook thans vindt de staatsabsolutistische opvatting van den wil van den wetgever nog haar geloovige belijders, maar het is er verre vandaan, dat deze theorie nog de „heerschende” zou kunnen worden genoemd. Over de geheele linie is de theorie inzake de grondslagen der rechtsorde in beweging gekomen en in die niet onbelangrijke verschuivingen in de theorie weerspiegelt zich ook de wijziging in het historisch tijdsbeeld. Voor de theorie van het volkenrecht is het positief resultaat: het veld winnen van de idee eener soevereine rechtsorde boven den wil der staten.

Intusschen, men juiche niet te spoedig over een theoretische, trouwens nog geenszins onbetwiste overwinning der rechtsgedachte in de internationale verhoudingen.

Als een sombere dreiging valt over iedere „idealistische” volkenrechtstheorie, die de machtsgedachte elimineert en de onderlinge verhouding der staten alleen op een abstract opgevat rechtsbeginsel wil doen steunen, de slagschaduw van haar antipode: de idee der *staatsraison*, de leer van de ijzeren wet van het individueele staatsbelang.

Reeds de natuurrechtsleer sinds de Groot, die bedoeld was als een manifestatie der rede tegen Macchiavelli's brute verheerlijking van list en geweld in dienst van het staatswelzijn, viel op bij oppervlakkige beschouwing vaak nauw merkbare wijze, in de ban van de idee der *staatsraison* terug.

De Groot zelf heeft — wat de gangbare weergave zijner volkenrechtelijke leer gewoonlijk over het hoofd ziet — op zeer belangrijke punten voor de gevaarlijke *raison d'état* moeten capituleeren, Pufendorff heeft haar in zijn politisch-historische werken op een wijze geaccentueerd, die ons doet vragen, of in den schrijver nog dezelfde persoonlijkheid leeft, die over het recht der natuur en der volkeren schreef.

Ja, hoe abstracter de natuurrechtstheorie het volkenrecht behandelde, hoe gevaarlijker de dreiging van de idee der *staatsraison* scheen te worden. Ook zij vond na Macchiavelli haar theorie in de talrijke, geheel buiten den geest der officieele natuurrechtsleer omgaande werken over de belangen der staten in: De leer van het machtsevenwicht, het „droit de convenance” op grond waarvan

men zonder blikken of blozen het natuurrechtelijk adagium „*parta sunt servanda*” (verdragen behooren te worden gehouden) terzij zette. Die idee van de „*raison d'état*”, ze leeft verder in de traditioneele leer van de vitale levensbelangen (*des intérêts vitaux*) der staten, die aan geen hoogere jurisdictie onderworpen kunnen zijn, in de heftig bestreden, maar niettemin een taai leven voerende theorie van de „*clausula rebus sic stantibus*”, die alle rechtszekerheid in de contractueele verhoudingen op losse schroeven schijnt te stellen, in het meer dan lijdelijk verzet der groote mogendheden tegen een bevredigende rechtsregeling van het vraagstuk der minderheden enz., enz.

Ja, het was die idee der staatsraison, die door Hegel openlijk in eere hersteld, de diepere voedingsbodem bleek te zijn voor de leer der staatssoevereiniteit. En merkwaardig: het waren immers historisch gerichte denkers, die op grond van die staatssoevereiniteit het rechtskarakter van het volkenrecht loochenden. Wij noemen hier slechts de namen van Binder en Erich Kaufmann, maar voegen er aan toe, dat reeds een der grootmeesters van de beroemde historische rechtsschool Puchta op hetzelfde standpunt stond.

En nog een belangrijk punt dienen we ter wille van de eerlijkheid onder oogen te zien: de theoretici der abstracte rechtsgedachte in het volkenrecht waren en zijn nog overwegend *individualistisch* ingesteld, zij namen en nemen nog overwegend hun uitgangspunt in het rechtsbewustzijn van het *individu*; daarentegen is de wilsleer in het volkenrecht, die in hare consequenties de geheele volkenrechtsorde als rechtsorde opheft, van huis uit ingesteld op de organische verbandsgedachte!

Is er grooter, is er schrijnender antinomie denkbaar?

Een historisch georiënteerde, de verbands- en gemeenschaps-gedachte accentueerende rechtstheorie komt in haar meest consequente vertegenwoordigers tot opheffing van de idee eener volkenrechtelijke *gemeenschap*, de niet historisch georiënteerde, individualistische rechtstheorie daarentegen, die de realiteit van het staatsverband loochent, mondt uit in een volkenrechtelijk kosmopolitisme, dat de volkenrechtelijke gemeenschap zoo al niet als *civitas maxima*, dan toch als hoogste rechtsverband proclameert?

In den wereldoorlog heeft de uit de idee der staatsraison gesproten theorie van het machts-evenwicht een katastrophaal fiasco geleden. En deze catastrofe moest uiteraard ook haar invloed doen gevoelen in de theorie inzake de grondslagen van het volkenrecht.

De theorie der rechtssouvereiniteit, gelijk ze in onze eeuw vooral door het driemanschap Krabbe, Duguit en Kelsen, zij het al door ieder op zijn eigen wijs, wordt gepropageerd, heeft in de laatste jaren een schier phaenomenalen opgang gemaakt.

Zij bond den strijd aan tegen de overheidsidee in het recht, tegen de wils- en machtsleer, tegen de opvatting van den staat als reëel verband en proclameerde het uitsluitend gezag van den onpersoonlijken rechtsnorm. Met de idee der staatssouvereiniteit viel uiteraard het sterkste beletsel tegen de aanvaarding van het primaat van het volkenrecht, van de suprematie der volkenrechtsorde boven de individueele staatsrechtsorde. Krabbe en Duguit hebben in het rechtsbewustzijn van het individu hun grondslag gezocht voor den opbouw eener volkenrechtsgemeenschap, waarin slechts het recht souverain kan zijn en de bekende hoogleeraar aan de universiteit van Saloniki Spioropoulos heeft in een recent artikel in de *Revue de droit international* nog eens zijn volledige instemming met deze leer betuigd.

Prof. Verdrosz, de uiterst intelligente voorvechter van de theorie van het primaat van het volkenrecht in de school van Kelsen, waagde zich zelfs aan een theoretische constructie van de eenheid van het juridisch wereldbeeld, waarbij de volkenrechtelijke grondnorm: „*parta sunt servanda*” als geldingsbron fungeert, waaraan de statelijke rechtsorde zelve haar juridisch bestaan dankt.

Tegenover deze moderne theorie der rechtssouvereiniteit is de leer der staatssouvereiniteit in een weinig aangename positie gekomen. Voor zoover ze het volkenrecht als rechtsorde wil handhaven moet ze haar toevlucht zoeken in een logisch zeer aanvechtbare theorie van de zelfbeperking van den staatswil.

Andererzijds won zijn „Vereinbarungstheorie” veld, die met handhaving van de souvereiniteit der statelijke rechtsorde en van den grondslag van het recht in den wil, nochtans de ontbindende consequenties der wiltheorie zocht te ontgaan door het volkenrecht op een „*Gemeinwille*” der staten te gronden, die *boven* den wil der individueele staten geldt. Hoe men ook over de overigens zeer uiteenlopende vormen, waarin deze theorie wordt verdedigd, moge denken, zeker is, dat ook zij een inbreuk beteekent op het absolutistisch dogma der staatssouvereiniteit.

In de theorie dus schijnbaar over de geheele linie winst voor de rechtsgedachte in de volkerengemeenschap.

Doch is hier van reële winst al reeds sprake? Zoolang de theorie

er niet in slaagt de verhouding tusschen de idee der staatsraison en de idee des rechts anders te vatten dan in een onverbiddelijk entweder-oder, is de souvereiniteit der rechtsgedachte ook in de *theorie* van het volkenrecht niet verzekerd.

En zoolang in de staatsraison niets anders gezien wordt dan een brute machtskwestie, is inderdaad een verzoening met de rechtsgedachte in de volkerengemeenschap onmogelijk.

Doch wanneer in de idee der staatsraison ook een goed stuk natuurlijke reactie schuilt tegen een de realiteit in de volkenrechtelijke verhoudingen miskennende abstracte theorie, is nòch de rechtsnòch de vredesgedachte met een simpele afwijzing van de door haar gestelde problemen gediend.

Slechts een organisch-religieuze levens- en wereldbeschouwing, gelijk ze in de diepste grondgedachten van het Christendom schuilt, kan op den duur den uitweg uit het nijpend dilemma wijzen.

De abstracte norm: „parta sunt servanda” is als grondslag der volkenrechtsorde onhoudbaar, daar zij in haar afgetrokken karakter geen enkelen waarborg biedt voor de innerlijke waarde der verdragen uit het oogpunt der gerechtigheid: in abstracto sanctionneert zij het recht van den sterkste.

Ontkenning van de realiteit van het staatsverband en van de rechtswaarde van de levensbelangen der staten is een individualistisch vooroordeel, waarmede de volkenrechtstheorie o.i. weinig is gediend. Niet in het rechtsbewustzijn van het individu, doch in de goddelijke levens en wereldorde ligt de rechtsidee verankerd en die verankering waarborgt een organischen samenhang tusschen het recht en de welbegrepen eischen van het staatsleven.

De leer der staatssouvereiniteit met haar politischen wortel in de idee der staatsraison, heeft, hoezeer ze tegen een individualistisch kosmopolitisme in haar recht was, door haar valsch uitgangspunt in den staatswil, een nieuw individualisme gesanctioneerd: het staten-individualisme.

Boven de theorieën van rechts- en staats-souvereiniteit uit zal een volkenrechtstheorie, die in de Christelijke rechtsbeschouwing is gegrond, de hoogere eenheid moeten zoeken tusschen de waarheidselementen, die in beide verscholen zijn. Om daarmede te dienen het hooge ideaal, dat in de harten van duizenden leeft: *Vrede door Recht*.

Dooyeweerd.